

CONTEXTUL URBAN, STRATURILE INTERPRETĂRII ȘI TACTICA *POCHÉ*/ URBAN CONTEXT, LAYERS OF INTERPRETATION AND *POCHÉ* TACTICS

Cosmin CACIUC, conf. dr. arh./ assoc. prof. PhD. arch.

cosmin.caciuc@gmail.com

Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București, RO/
„Ion Mincu” University of Architecture and Urbanism, Bucharest, RO

Rezumat

Pe fondul nevoii de a înțelege adecvat orașul cu instrumente teoretice coerente, în cadrul activității de atelier a anului III 2019-2020, la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” București, am sintetizat un demers al cartării și interpretării contextului pentru un proiect dedicat spațiului public. Scopul a vizat deopotrivă descoperirea operativității teoriei de arhitectură (teoria ca furnizor de instrumente conceptuale de lucru), dar și limitările etice ale valorizării locului în activitatea de proiectare, reparcurgând orizonturi metodologice căzute în uitare, continuând și îmbogățind o tradiție care cultivă *forma urbană ca liant între arhitectură și urbanism, între semnificația arhitecturii pentru oraș și ideea orașului ca arhitectură, înțelegă printr-o raționalitate depotențată și poetică*.

Cartografierea metodologică „de bibliotecă”, a permis întocmirea unei hărți mentale a discursurilor și conceptelor teoretice capabile să motiveze demersul contextualist al proiectării de arhitectură.

Abstract

The need to properly understand the city with coherent theoretical tools, within the 3rd year of study workshop activity 2019-2020, at the University of Architecture and Urbanism “Ion Mincu” Bucharest, inspired me to synthesize an approach to mapping and interpreting the context for a public space project. Discovering the theory of architecture operability (the theory as a provider of conceptual working tools) was also an objective, together with the ethical limitations concerning place valorization in the design activity, restoring methodological horizons fallen into oblivion, continuing and enriching a tradition that cultivates *the urban form as a binder between architecture and urbanism, between the meaning of architecture for the city and the idea of the city as architecture, understood by a less rigid and more poetic rationality*.

The methodological mapping “in the library” allowed the elaboration of a mental scheme concerning the discourses and theoretical concepts capable of motivating the architectural design

Metodologia apare astfel ca o trusă cu unelte dintr-o perspectivă pragmatistă, completată de cadrul hermeneutic capabil să reveleze semnificațiile cu filtre fenomenologice și pe baza unei experiențe concrete a amplasamentului. Răspunsul prin proiect survine în urma interpretării orașului la patru niveluri: *tipologie, fragmente urbane, temporalitate și semnificație*.

În concluzie, având drept context zona bulevardului Bucureștii Noi și tema camerelor publice urbane, am urmărit o strategie a interpretării contextului inspirată de tactica *poché*: o tehnică de prezentare grafică a planurilor și secțiunilor folosită în sec. al XIX-lea la *École des Beaux-Arts Paris*, pe baza procedurilor dezvoltate încă din vremea Renașterii și Barocului, evidențiind camerele principale ca figuri geometrice regulate pe fondul zonelor de servicii, dar și adaptarea partiului arhitectural la neregularitățile contextului urbanistic. Interpretarea multistratificată a scos la lumină un spectru inedit de posibilități pentru intervenția de arhitectură, dar și limitările acesteia, filtrate de atitudinea etică explicită asupra unui cartier cu o identitate remarcabilă.

Cuvinte cheie/ Keywords

contextualism, loc, interpretarea orașului, *poché*/contextualism, place, urban interpretation, *poché*

contextualist approach. This methodology thus appears as a toolkit from a pragmatist perspective, supplemented by the hermeneutic framework capable of revealing meanings with phenomenological filters and a concrete experience of the site. The project response arises from the city's interpretation on four levels: *typology, urban fragments, temporality and meaning*.

In conclusion, having as context the area of Bucureștii Noi Boulevard and the theme of urban public rooms, we followed a strategy of interpreting the context inspired by the *poché* tactic: a graphic presentation technique of the plans and sections used in the 19th century at the *École des Beaux-Arts Paris*, based on the procedures developed since the Renaissance and Baroque, highlighting the main rooms as regular geometric figures against the background of the service areas, but also adapting the architectural layout to the irregularities of the urban context. The multilayered interpretation has brought to light a unique spectrum of possibilities for architectural intervention, but also its limitations, filtered by the explicit ethical attitude on a neighborhood with a remarkable identity.

Preambul pedagogic și teoretic

Orice explorare a discursului dedicat înțelegerii contextului în pedagogia de arhitectură nu poate să ignore marile tradiții teoretice postbelice care au recuperat orașul și istoria în practica profesională, după eșecul ideologiei urbanistice moderniste.

Pedagogical and theoretical preamble

Any exploration of the discourse dedicated to understanding the context in the pedagogy of architecture cannot ignore the great post-war theoretical traditions that have recovered the city and the history in the professional practice, after the

Avem în vedere un corp fundamental de tradiții pedagogice: școala anglo-americană (Colin Rowe, Kevin Lynch, Rudolf Arnheim, György Kepes, Robert Venturi), școala scandinavă (Christian Norberg-Schulz), școala italiană (Aldo Rossi, Giulio Carlo Argan), școala germană (Oswald Mathias Ungers, Rob și Léon Krier) și școala olandeză (Herman Hertzberger). Ele constituie orizontul preliminar de pornire al acestui articol care are o metodologie clară aplicată pe studii de caz, în încercarea de a readuce în centrul atenției importanța contextului urban și a precedentelor istorice ca resursă legitimă în proiectare la nivelul exercițiilor de atelier din școala noastră de arhitectură. De asemenea, ele furnizează o manieră coerentă de gândi arhitectura prin interpretarea orașului, cu argumente solide împotriva atitudinilor arbitrare din proiectele studențești lipsite de baza teoretică, care produc doar improvizații superficiale, mimând conjunctural și rudimentar tema „integrării în context”, fără o convingere conceptuală în acest sens. Efectele acestor improvizații se resimt și în practica profesională autorizată, cu consecințe urbanistice extrem de negative la nivelul percepției imaginii orașului și identității sale.

Ideea de bază a atelierului nostru pornește de la interpretarea orașului ca metodă de lucru în proiectarea de arhitectură, diferențiată prin patru straturi distincte de interpretare: (1) *stratul tipologic*, (2) *stratul fragmentelor urbane*, (3) *stratul temporal*, (4) *stratul semnificației*. Metoda a fost aplicată la două exerciții dedicate spațiului public în cadrul atelierului pe care îl îndrum la anul III, semestrul 6, 2019-2020, Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” București. Primul exercițiu a vizat interpretarea multistrati-

failure of the modernist urbanist ideology. We have taken into consideration a fundamental body of pedagogical traditions: the Anglo-American school (Colin Rowe, Kevin Lynch, Rudolf Arnheim, György Kepes, Robert Venturi), the Scandinavian school (Christian Norberg-Schulz), the Italian school (Aldo Rossi, Giulio Carlo Argan), the German school (Oswald Mathias Ungers, Rob and Léon Krier) and the Dutch school (Herman Hertzberger). They constitute the preliminary horizon for starting this paper that has a clear methodology applied to case studies, in an attempt to bring back to the center of attention the importance of the urban context and of the historical precedents as a legitimate resource in design at the level of the workshop exercises in our architecture school. They also provide a coherent way of thinking architecture by interpreting the city, with strong arguments against the arbitrary attitudes of school projects lacking theoretical basis, which produce only superficial improvisations, mimicking the theme of "context integration" without any conceptual conviction in this regard. The effects of these improvisations are also felt in the authorized professional practice, with extremely negative urbanistic consequences in the perception of the image identity and of the city.

The basic idea of our workshop starts with the interpretation of the city as a design method in architecture, differentiated by four distinct layers of interpretation: (1) *typological layer*, (2) *urban fragments layer*, (3) *temporality layer*, (4) *layer of meaning*. This method was applied to two exercises dedicated to public space in the workshop I coordinate at the "Ion Mincu" University of Architecture and Urbanism, Bucharest, the 3rd year of study, the 6th semester, 2019-2020. The first exercise aimed at the multilayered interpretation of

ficată contextului urban al bulevardului Bucureştii Noi pentru a identifica „camere urbane”, fără o intervenţie propriu-zisă, iar cel de al doilea a urmărit interpretarea unui amplasament situat în apropierea bulevardului Bucureştii Noi, între străzile Cireşoia şi Stănileşti, după modelul explorat anterior, astfel încât să motiveze o intervenţie de arhitectură pe baza unui program funcţional de educaţie nonformală. Trăvialul de atelier, pe echipe, a însemnat o reparcursere de orizonturi teoretice, o reluare a unor teme şi motive conceptuale cu privire la oraşul european, dar şi o repoziţionare critică în contextul experienţei mele didactice la Departamentul Bazele Proiectării şi a temelor sale specifice: spaţiul public şi locuirea bucureşteană.

Argumentul metodologic pentru alegerea celor patru niveluri de referinţă se bazează pe un model sintetic al reevaluării critice a fenomenologiei în arhitectură. Acest model de intelectualitate arhitecturală este reprezentat ca mod de abordare de către Jorge Otero-Pailos în volumul său publicat recent sub titlul *Architecture's Historical Turn. Phenomenology and the Rise of the Postmodern* (2010). Studiul său critic a urmărit evoluţia unor personalităţi precum Jean Labatut, Charles Moore, Christian Norberg-Schulz şi Kenneth Frampton a căror contribuţie pedagogică a marcat fără îndoială profesia noastră după 1965. Inspirat de acest model al recuperării istoriei şi locului în practica profesională şi teoretică, am încercat să identific legăturile fundamentale între autori pe care istoriografia îi asociază unor sertare separate. Separatismul dintre demersuri - „tipologice”, „fenomenologice”, „urbane” - este neproductiv din punctul meu de vedere pentru pedagogia arhitecturii. Ceea ce pare incompatibil sau prea eterogen pentru filosofie, devine complementar şi

the urban context defined by Bucureştii Noi Boulevard in order to identify "urban rooms" without a specific intervention, while the second exercise was focused on a site located near Bucureştii Noi Boulevard, between Cireşoia Street and Stănileşti Street, following the previously explored model of interpretation so as to motivate an architectural intervention based on non-formal education program. The teams effort meant recapturing of theoretical horizons, reading again of some conceptual themes and motives regarding the European city, and also a critical repositioning in the context of my didactic experience at the Basics of Architectural Design Department with its specific themes: public space and dwelling in Bucharest.

My methodological argument for choosing the four reference levels is based on a synthetic model of critical re-evaluation regarding the phenomenology in architecture. This model of architectural intellectuality is represented as a way of approach by Jorge Otero-Pailos with his recently published volume entitled *Architecture's Historical Turn. Phenomenology and the Rise of the Postmodern* (2010). This critical study was centered around personalities such as Jean Labatut, Charles Moore, Christian Norberg-Schulz and Kenneth Frampton, whose pedagogical contribution undoubtedly marked our profession after 1965. Inspired by this model of recovering history and place in our professional and theoretical practice, I have tried to identify the fundamental links between authors that historiography separate them from each other. This separatism between approaches - “typological”, “phenomenological” “urban” - is unproductive from my point of view for the pedagogy of architecture. What seems incompatible or too heterogeneous for philosophy, becomes complementary and useful

folositor printr-o sinteză originală pentru teoria arhitecturii: este cazul evident al scrierilor lui Norberg-Schulz și Frampton care au realizat sinteze între direcții discursive aparent divergente: psihologia percepției, studiile urbane, structuralism, fenomenologie și teorie critică. Astfel, am extins orizontul intelectual la personalități mult mai diverse din prima generație postmodernă (Colin Rowe, Rob Krier, Christopher Alexander, Aldo Rossi, Herman Hertzberger), dar și din practica foarte recentă (Paul Lukez), cu scopul de a sublinia continuitatea gândirii teoretice într-un orizont al interpretării care intelectualizează în mod necesar discursul de arhitectură în favoarea *unității dintre teorie și practică* și mai ales a unei *experiențe colective a orașului*, opunând rezistență iterațiilor individualismului specific arhitecturii iconice și societății de consum. Cele patru niveluri de referință reprezintă pentru mine o reordonare critică a unei tradiții postmoderne articulate în *strategii ale interpretării* și marcate istoriografic de Aldo Rossi și frații Rob și Leon Krier (*stratul tipologic*), Colin Rowe și Fred Koetter (atât *stratul fragmentelor urbane* cât și *straturile suprapuse în timp*), Kevin Lynch și Christian Norberg-Schulz (*stratul semnificației*).

Am adăugat acestei strategii așa numita tactică *poché* - prezentă în mod explicit încă din titlul primei teme de atelier: „*Poché*-ul urban. Camere publice în Bucureștii Noi”. Motivația ei se regăsește cu precădere într-o remarcă formulată de Colin Rowe și Fred Koetter în *Orașul colaj* (Rowe și Koetter 2013, 78-83) prin care se amintea și de observațiile notate de Robert Venturi în *Complexity and Contradiction in Architecture* cu privire la figurarea spațiilor de tranziție în arhitectura premodernă și în tradiția școlii franceze *École des Beaux-Arts* (Venturi 1966,

through an original synthesis for the theory of architecture: this is the obvious case of Norberg-Schulz's and Frampton's writings which made syntheses between seemingly divergent discursive directions: psychology of perception, urban studies, structuralism, phenomenology and critical theory. Thus, I have extended the intellectual horizon to more diverse personalities from the first postmodern generation (Colin Rowe, Rob Krier, Christopher Alexander, Aldo Rossi, Herman Hertzberger), but also from very recent practice (Paul Lukez), in order to emphasize the continuity of theoretical thinking in a horizon of interpretation that necessarily intellectualizes the architectural discourse in favor of the *unity between theory and practice* and especially of a *collective experience of the city*, resisting the iterations of individualism specific to iconic architecture and consumer society. The four reference levels represent for me a critical reordering of a postmodern tradition articulated in *strategies of interpretation* and historiographically marked by Aldo Rossi and brothers Rob and Leon Krier (*typological layer*), Colin Rowe and Fred Koetter (both *urban fragments layer* and *temporality layer*), Kevin Lynch and Christian Norberg-Schulz (*layer of meaning*).

I added to this strategy the so-called *poché* tactic - explicitly present in the title of the first workshop exercise: “*Urban Poché*. Public Rooms in Bucureștii Noi”. Its motivation is found mainly in a remark made by Colin Rowe and Fred Koetter in *Collage City* (Rowe and Koetter 2013, 78-83), which also mentioned Robert Venturi's observations in *Complexity and Contradiction in Architecture* figuring out transitional spaces in the pre-modern architecture and *École des Beaux-Arts* tradition (Venturi 1966, 80-86). In fact, Rowe and Koetter

80-86). De fapt, Rowe și Koetter redescopereau *poché*-ul ca studiu de tip figură-fundal la nivelul morfologiei urbane pentru a demonstra eșecul planificării orașului modernist, în timp ce Robert Venturi angaja discuția teoretică asupra reactualizării tacticii *poché* în analiza spațială ca o critică asupra abordării reductiviste a modernismului funcționalist în arhitectură. Cele două abordări se completează una pe cealaltă și în acest mod sunt extrem de utile pentru interpretarea spațiului la orice scară.

Primul exercițiu de atelier avea ca punct de plecare conceptuală faimosul precedent al „Planului Nolli” (cartarea zonei antice a Romei din 1748), propunând studenților identificarea principalelor locuri cu caracter public pe lungimea bulevardului Bucureștii Noi care pot primi atributul de „camere urbane” - noțiune regăsită în calitatea de concept arhitectural și în textul lui Rob Krier, „Typological and Morphological Elements of the Concept of Urban Space” (Krier 1979). Modurile elocvente de aplicare a tehnicii *poché* apar în scrierile sale dedicate interpretării spațiului urban și arhitectural (Krier 1975, 1988).

Exercițiul nostru propunea investigarea spațiului în aceste coordonate teoretice, fără să se propună o intervenție de arhitectură propriu-zisă. Relevarea spațiilor publice prin cele patru tipuri de interpretare căuta să fundamenteze și o înțelegere a contextului mai larg, extinzând aria de cartare în vecinătățile bulevardului. De altfel, cel de-al doilea exercițiu intitulat „Clădire cu destinație educațională” viza chiar o astfel de vecinătate, respectiv străzile Cireșoaia și Stănilești, în zona de contact dintre cartierele Bucureștii Noi și Dămăroaia, strada Cireșoaia constituind limita urbană dintre cele două

rediscovered *poché* as a figure-ground study of urban morphology to demonstrate the failure of modernist urban planning, while Venturi engaged the theoretical discussion on updating *poché* tactics in spatial analysis as a critique of the reductionist approach concerning modernist in architecture. The two approaches complement each other and in this way are extremely useful for interpreting space on any scale.

The first workshop exercise had as conceptual starting point the famous precedent of the "Nolli Plan" (the map of the ancient area of Rome in 1748), proposing to the students the identification of the main public places along the length of Bucureștii Noi Boulevard that can receive the attribute of "urban rooms" - an architectural concept found in Rob Krier's text, "Typological and Morphological Elements of the Concept of Urban Space" (Krier 1979). The eloquent ways of applying the *poché* technique appear in his writings dedicated to the interpretation of urban and architectural space (Krier 1975, 1988).

Our exercise began to investigate the space in these theoretical coordinates, without proposing an architectural intervention in itself. The public spaces survey through the four types of interpretation sought to substantiate an understanding of the wider context, extending the research area in the vicinity of the boulevard. Moreover, the second exercise entitled "Educational Building" aimed at such a neighborhood, respectively Cireșoaia and Stănilești streets, in the contact area between Bucureștii Noi and Dămăroaia neighborhoods, Cireșoaia street constituting the urban boundary

cartiere. Noțiunea de „cameră urbană” ca spațiu de învățare despre oraș revine în textul acestei teme cu scopul de a atrage atenția asupra relației dintre tipologia spațiului urban, tipologia arhitecturală și programul funcțional (educația non-formală ca bază de cercetare cu implicarea locuitorilor din zonă și ca organizare a unui loc în care oricine se poate simți binevenit pentru a dezvolta un proiect personal).

În concluzie, cele patru interpretări au devenit metode de lucru la atelierul nostru, atât la primul exercițiu (focalizat pe zona bulevardului), cât și la cel de-al doilea (axat pe zona rezidențială mai îndepărtată de bulevard, spre lac). Limitările au fost reprezentate de interesul major pentru forma orașului. Am lăsat în planul al doilea programul funcțional sau explorarea conceptual-formală ca obiectiv în sine, sau ca simplă *impunere* a unei idei de arhitectură într-un context. Trimiterile noastre repetate la o realitate de verificat din nou și din nou au generat o dificultate evidentă. Interpretarea realității urbane nu este doar un plan „colorat” care respectă modelul standardizat al codurilor și reglementărilor urbanistice; ea necesită mai degrabă adaptări ale mijloacelor grafice, astfel încât reprezentarea realității să fie riguroasă și expresivă în același timp, *într-un cadru teoretic precizat de la bun început*. Fără să fie standardizată, reprezentarea interpretărilor unui loc caută să evidențieze cu limpezime calitățile acestuia de natură structurală sau fenomenologică. Nefiind neutră, obiectivă sau aliniată în termenii științelor exacte, interpretarea se motivează printr-o poziționare explicită filosofică, racordată la o experiență concretă asupra orașului, la o memorie colectivă și la un orizont profesional. Aceasta o face revelatoare în sens conceptual, îndreptând intervenția care îi urmează. Lipsa unei

between the two neighborhoods. The notion of “urban room” as a learning space about the city comes back in the text of this theme in order to draw attention to the relationship between the urban space typology, architectural typology and functional program (non-formal education as a research base involving the inhabitants of the area, and as a place organization where anyone can feel welcome to develop a personal project).

In conclusion, the four interpretations became working methods at our workshop, both at the first exercise (focused on the boulevard area) and the second one (focused on the residential area away from the boulevard, towards the lake). The limitations were represented by the major interest for the shape of the city. I left in the second plane the functional program or the conceptual-formal exploration as an objective in itself, as a simple *imposition* of an architectural idea in a context. Our repeated references to a reality to be verified again and again have created an obvious difficulty. Interpreting urban reality is not just a “colorful” plan that respects the standardized model of urban codes and regulations; rather, it requires adaptations of the representation means, so that the representation of reality would be rigorous and expressive at the same time *within a theoretical framework specified from the outset*. Without being standardized, the representation concerning our interpretations of a place seeks to highlight with clarity its qualities of a structural or phenomenological nature. Not being neutral, objective or aligned in terms of the exact sciences, the interpretation is motivated by an explicit philosophical positioning, connected to a concrete experience on the city, to a collective memory and to a professional horizon. This makes it revealing in

intervenții propriu-zise la primul exercițiu, a făcut ca interpretarea să pară abstractă, aridă și complicată, prea apropiată de metodele urbanismului. Dar tocmai această apropiere asigură legătura pierdută dintre două specializări distincte: proiectul de urbanism și cel de arhitectură. Succesul metodei s-a verificat în cadrul celui de-al doilea exercițiu în care legătura dintre interpretarea amplasamentului și intervenție este evidentă în linia argumentării teoretice specifice abordării contextualiste.

Stratul tipologic

Interpretarea tipologică presupune deopotrivă identificarea elementelor primare ale limbajului arhitecturii prin filtre teoretice, un sistem de clasificare, dar și o formă de producție a spațiului. Studiul lui Aldo Rossi, *Architecture of the City* (Rossi 1982 [1966]) constituie o referință fundamentală. Dacă acceptăm ipoteza că arhitectura dispune de un limbaj specific, atunci interpretarea tipologică explorează morfologia și sintaxa acestuia, cristalizate în tipologii, descoperind realitatea urbană. Giulio Carlo Argan, în studiul „On the Typology of Architecture” (Argan 1963) sistematizează elocvent definiția tipologiei ca esență arhitecturii, structură fundamentală, rădăcină simplificată a formei de arhitectură și schemă vagă a unei forme. Interpretarea la acest nivel implică trei categorii distincte: (1) configurația generală a clădirii; (2) elementele structurale majore; (3) elementele subordonate / decorative. Am adăugat pe această bază poziția critică formulată de Rafael Moneo în articolul „On Typology” (Moneo 1978). Din

a conceptual sense, justifying the intervention that follows. The lack of a specific architectural intervention in the first exercise, made the interpretation seem abstract, arid and complicated, too close to the methods of urbanism. But it is precisely this approach that ensures the lost connection between two distinct specializations: urbanism and architecture. The success of this method was verified in the second exercise in which the connection between the site interpretation and architectural intervention is evident in the line of theoretical argumentation specific to the contextual approach.

Typological layer

The typological interpretation implies identification of the primary elements of the architecture language through theoretical filters, a classification system, and also a form of space production. Aldo Rossi's study, *Architecture of the City* (Rossi 1982 [1966]), is a fundamental reference. If we accept the hypothesis that architecture has a specific language, then typological interpretation explores its morphology and syntax, crystallized in typologies, discovering the urban reality. Giulio Carlo Argan, in the study “On the Typology of Architecture” (Argan 1963) eloquently systematizes the definition of typology as the essence of architecture, fundamental structure, simplified root of the architectural form and a vague scheme of a construction. Interpretation at this level involves three distinct categories: (1) the general configuration of the building; (2) major structural elements; (3) the subordinate / decorative elements. We have added on this basis the critical position formulated by Rafael Moneo in the article

această perspectivă am înțeles și mai nuanțat semnificația noțiunii de tipologie ca (1) ordine inerentă formală și structurală care permite obiectelor arhitecturale să fie grupate, diferențiate și repetate; (2) ordine structurală definită de psihologia percepției vizuale; (3) instrument analitic precis pentru arhitectură și forma urbană, bază rațională în proiectare; (4) fapt al transformării care implică ocazional inovația formală; (5) fapt al stabilirii continuității cu istoria și legitimare a arhitecturii în interiorul culturii din care face parte; (6) instrument al generării unui urbanism coerent legat de precedente istorice, în opoziție cu urbanismul modernist al obiectelor izolate. În acest mod am putut reveni la Aldo Rossi, urmărind ipoteza sa fundamentală a orașului înțeles prin arhitectură, a arhitecturii prin construcție, și deci a orașului ca o construcție în timp. Acceptând ideea că arhitectura reprezintă realitatea cea mai concretă și mai apropiată la care se poate face referire, implicând forma ca aparență, am putut să diferențiem în lectură elemente primare (monumentele, lucrurile și locurile cu caracter excepțional) față de locuire (clădiri, lucruri și locuri obișnuite în viața cotidiană). *Architecture of the City* a oferit bazele unei strategii de proiectare având ca obiectiv *corespondența dintre forma urbană și viața urbană* (socială, culturală și istorică).

Aspectele enunțate până aici privesc cu precădere *tipologia arhitecturală*. *Tipologia spațiului urban* constituie un alt palier teoretic, elocvent sistematizat de Rob Krier în *Urban Space* (Krier 1975). Spațiul exterior, deschis, fără bariere pentru mișcarea pietonală, cu grade diferite de la public la privat este evidențiat de prezența fizică a fațadelor, de apropierea arhitecturii de viața pietonală;

“On Typology” (Moneo 1978). From this perspective I better understood the meaning of the notion of typology as (1) inherent formal and structural order that allows architectural objects to be grouped, differentiated and repeated; (2) structural order defined by the psychology of visual perception; (3) precise analytical tool for architecture and urban form, rational basis in design; (4) fact of the transformation which occasionally involves formal innovation; (5) fact of establishing continuity with the history and legitimacy of the architecture within the culture of which it is a part; (6) instrument of generating a coherent urbanism related to historical precedents, as opposed to the modernist urbanism of the isolated objects. In this way we could return to Aldo Rossi, following his fundamental hypothesis of the city understood by architecture, of architecture by construction, and therefore of the city as a construction in time. Accepting the idea that architecture represents the most concrete and closest reality to which it can be referred, involving the form as appearance, we were able to differentiate in our interpretation primary elements (monuments, things and places of exceptional character) from dwelling (buildings, things and common places in everyday life). *Architecture of the City* provided the basis for a design strategy aiming at the *correspondence between urban form and urban life* (social, cultural and historical).

These aspects stated so far concern mainly *architectural typology*. *Urban space typology* is another theoretical level, very well systematized by Rob Krier in *Urban Space* (Krier 1975). Exterior, open space, without barrier for pedestrian movement, with different degrees between private and public is highlighted by the physical presence of the facades and pedestrian life; clarity of perception

claritatea percepției spațiului dintre clădiri dă măsura coerenței acestuia. Tipologiile de bază sunt *strada, piața și blocul urban construit perimetral* - recuperate în teoria postbelică după distrugerea lor sistematică prin ideologia modernistă. Trei situații fundamentale sunt evidențiate aici: (1) tiparul străzilor și piețelor conformează blocurile urbane; (2) tiparul blocurilor urbane conformează străzile și piețele; (3) „camerale publice” se diferențiază ca goluri semnificative față de un țesut compact și omogen, compus din străzi, piețe și blocuri urbane. Noțiunea de „cameră publică” apare în acest text ca o revelare analitică prin tehnica *poché*. Diferențierile tipologice au în vedere scara, proporția, ierarhia și forma propriu-zisă a spațiului urban care poate fi clasificată în funcție de geometrie sau de modurile de adăugare, întrepătrundere, frângere, segmentare, evazare și deformare a părților componente.

Concluzionând acest nivel de interpretare, tipologia arhitecturală și cea a spațiului urban au marcat două capitole distincte în ambele exerciții de atelier, cu echipe diferite de studenți, adaptând categoriile teoretice la situația noastră specifică (Fig. 1). Axonometriile și secțiunile stradale s-au dovedit în final mai sugestive decât planurile reprezentate în tehnica *poché*, cu legende și texte explicative. Acest lucru este explicabil prin faptul că bulevardul și cartierul Bucureștii Noi nu dispun de claritatea tipologică a orașului european occidental exemplificat de Aldo Rossi și Rob Krier. Străzile și piețele nu au o consistență formală puternică, nici definiții prin limite tari, clare și continue, decât în puține cazuri. Ansamblul realist-socialist „Înfrățirea între popoare” (1953-55) este remarcabil în termenii

concerning the space between buildings is a true measure for its coherence. Street, square and perimetral built urban block are the urban space basic typologies recovered in post-war theory after their systematic destruction through the modern ideology. Three fundamental situations are highlighted here: (1) streets and squares pattern configures urban blocks form; (2) urban blocks pattern configures streets and squares appearance; (3) “public rooms” are differentiated as significant voids into a compact and homogeneous built tissue, composed of streets, squares and urban blocks. The notion of “public room” appears in this text as an analytical result through the *poché* technique. Typological differences take into account scale, proportion, hierarchy and urban space shape that can be further classified according to its particular geometry or geometrical changes: addition, interpenetration, breaking, segmentation, enlargement and deformation of the component parts.

Concluding this level of interpretation, the architectural and urban typology have marked two distinct chapters in both workshop exercises, with different student teams, adapting the theoretical categories to our specific situation (Fig. 1). Axonometries and road sections were finally more suggestive than plans represented in the *poché* technique, with legends and explanatory texts. This is explained by the fact that Bucureștii Noi boulevard and neighborhood do not have the typological clarity of the Western European city exemplified by Aldo Rossi and Rob Krier. Streets and squares do not have a strong formal consistency, nor are they defined by clear and continuous strong boundaries, except a few cases. The realist-socialist group of buildings “Înfrățirea între popoare” (1953-55) is

compoziției urbane, ierarhiei spațiale și detaliilor tipologice, însă nu a fost definitivat conform planului inițial. În plus, zonele de cartier socialist realizate după 1960 dispun de spații vagi între blocurile de apartamente care au eradicat sau compromis structura inițială de străzi de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial.

remarkable in terms of urban composition, spatial hierarchy and typological details, but it was not finalized according to the initial plan. In addition, the socialist neighborhoods built after 1960 expose vague spaces between apartment blocks that eradicated or compromised the initial structure of streets before World War II.

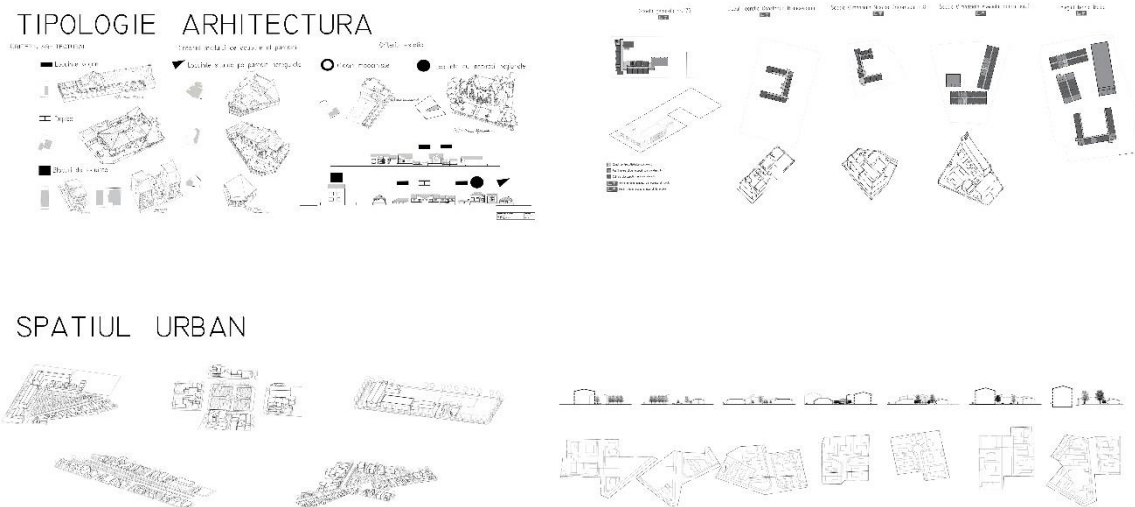

Fig. 1: Tipologia arhitecturală - sinteză exercițiul 2: stud. arh. Ana Maria Dedu, stud. arh. Smarandache Maria, stud. arh. Darian Popescu. Tipologia spațiului urban - sinteză exercițiul 2: stud. arh. Andreea Marinescu, stud. arh. Iulia Hada. / Architectural typology - summary of exercise 2: stud. arch. Ana Maria Dedu, stud. arch. Smarandache Maria, stud. arch. Darian Popescu. Urban space typology - summary of exercise 2: stud. arch. Andreea Marinescu, stud. arch. Iulia Hada.

Stratul fragmentelor urbane

Fragmentul urban în calitatea de câmp de spații publice construite, cu o configurație vizuală

Urban fragments layer

Urban fragment as a field of built public spaces, with visual configuration recognizable at perceptual level

recognoscibilă la nivel perceptiv prin limite, centralitate, lizibilitate structurală, ierarhii și legături, însușit în viața cotidiană ca loc unic, irepetabil, a ocupat o poziție centrală în teoria contextualistă (Schumacher 1971; Peterson 1979; Rowe și Koetter 2013 [1978]). Teoria urbană sintetizată de Colin Rowe și Fred Koetter era cunoscută mediului universitar american și britanic încă de la începutul anilor '70. Thomas Schumacher, unul dintre studenții eminenți îndrumați de Colin Rowe la Cornell University, publică în articolul „Contextualism: Urban Ideals and Deformations” (1971) ideile și exemplele de bază, dezvoltate ulterior și în volumul publicat de Rowe și Koetter sub titlul de *Orașul colaj*, în 1978. În același an, în cadrul evenimentului „Roma interotta”, Colin Rowe a construit o aplicație practică la teoria contextualistă printr-o narațiune urbană fictivă pe baza planului Nolli din 1748, finalizată cu o expoziție la care au participat 12 arhitecți invitați (printre care Aldo Rossi și frații Krier). Proiectul lui Rowe - ca model urbanistic ce propunea noi cartiere conectate printr-o armătură de străzi axiale și diferite tipuri de spațiu public - a furnizat decenii de-a rândul modele de bună practică în proiectarea urbană pentru orașul european. Steven Peterson aduce clarificările necesare cu privire la acest exercițiu conceptual într-un articol asupra căruia am zăbovit îndelung la atelierul nostru (Peterson 1979). El descrie cum se identifică *câmpul urban* ca fragment prin metoda *poché*. Ca sector construit identificabil și coerent, câmpul urban are drept elementele componente *strada*, *piața*, *insula urbană* (integrală sau fragmentată) și *țesutul* (textură / desen combinat de străzi, piețe și insule). Gradele de regularitate, proporția plin-gol și densitatea diferențiază fragmentele în interpretare.

by limits, centrality, structural legibility, hierarchies and connections, appropriated in the daily life as a unique place, occupied a central position in the contextualist theory (Schumacher 1971; Peterson 1979; Rowe and Koetter 2013 [1978]). Urban theory synthesized by Colin Rowe and Fred Koetter has been known to the American and British universities since the early 1970s. Thomas Schumacher, one of Colin Rowe's eminent students at Cornell University, published in the article “Contextualism: Urban Ideals and Deformations” (1971) the basic ideas and examples that was further developed and expanded in the volume published by Rowe and Koetter under the title *Collage City*, in 1978. In the same year, during the “Roma Interotta” event, Colin Rowe created a practical application to the contextualist theory through a fictional urban narrative based on the Nolli plan of 1748, completed with an exhibition attended by 12 invited architects (including Aldo Rossi and the Krier brothers). Rowe's project - as urban model that proposed new neighborhoods connected by axial streets and different types of public space - provided many decades after the event models of good practice in urban design for the European city. Steven Peterson made the necessary clarifications regarding this conceptual exercise, in an article on which we have a long reflection in our workshop (Peterson 1979). He describes how *urban field* is identified as a fragment by the *poché* method. As an identifiable and coherent built sector, *urban field* is composed of *streets*, *squares*, *urban blocks* (integral or fragmented) and it has a specific *texture*, a matrix of streets, squares and urban blocks. Various degrees of regularity in this texture, built/unbuilt ratio and density differentiate the fragments in interpretation.

Pe această bază riguroasă, la nivelul interpretării fragmentelor, am urmărit cu predilecție la atelierul nostru: (1) continuitatea urbană: orașul preindustrial și orașul-parc modernist; (2) studiul calității țesutului urban (în locul dezbaterii despre stilul estetic); (3) metoda de evidențiere *poché*; relația figură / fundal. Contextualismul presupune că „forțe vizuale” acționează din exterior (dinspre amplasament) către interior (arhitectură), „deformând” calitățile ideale ale unui partiu arhitectural. Relațiile de proximitate (aproprierea reciprocă a clădirilor), închidere (limitele tari ale spațiului, fronturile arhitecturale) și continuitatea vizuală (percepția nefragmentată a fronturilor arhitecturale) devin esențiale pentru evidențierea unui fragment urban.

În planșele noastre, la primul exercițiu, am evidențiat bulevardul Bucureștii Noi ca element structurant și ordonator major. Concluziile aveau în vedere faptul că (1) bulevardul coagulează secvențe spațiale coerente, o suită de spații, (2) devine locul unui dialog personal cu orașul și (3) generează locuri pentru relațiile sociale. Am interpretat strada ca fragment, dar și ca un salon urban exterior. Cel de al doilea exercițiu avea în vedere un amplasament îndepărtat de bulevard, dar legat de acesta prin modul principal de acces - strada Cireșoia (Fig. 2). În acest caz, identitatea formală a amplasamentului s-a conturat la conjuncția a două câmpuri urbane majore: cartierele Bucureștii Noi și Dămăroaia, distincte în configurația lor structurală. Interpretarea fragmentelor a subliniat cu precădere diferențierea structurală, conformarea geometrică prin lotizare, orientările terenurilor, legăturile și coliziunile între sistemele diferite de ordonare / compoziție. Fragmente subordonate au ieșit la lumină: fundăturile rezidențiale, scuarurile alungite,

On this rigorous basis, at the interpretation level concerning fragments, we followed several aspects at our workshop: (1) urban continuity: pre-industrial city versus modernist city; (2) urban fabric quality (instead of buildings aesthetic styles); (3) applying *poché* method; figure -ground relationship. Contextualism assumes that “visual forces” act from the outside (from the site) to the interior (architecture), “deforming” the ideal qualities of an architectural layout. Relationships of proximity between buildings, spatial enclosures (hard boundaries of space, architectural fronts) and visual continuity (unfragmented perception of architectural fronts) become essential lines of interpretation for highlighting urban fragments.

In our drawings, during the first exercise, we highlighted Bucureștii Noi Boulevard as a major structuring and organizing element. The conclusions envisaged that (1) the boulevard coagulates coherent spatial sequences, a suite of spaces, (2) it becomes the place of personal dialogue with the city and (3) it generates places for social relations. We interpreted the street as a fragment, but also as an outdoor urban room. The second exercise considered a location at distance from the boulevard, but linked to it by Cireșoia Street (Fig. 2). In this case, the formal identity of the site was shaped at the conjunction of two major urban fields: Bucureștii Noi and Dămăroaia neighborhoods, distinct in their structural configuration. Fragments interpretation mainly emphasized structural differentiation, geometric conformation by allotment, plots orientations, the links and collisions between the different ordering / composition systems. Subordinated fragments have come to light: residential closed streets, elongated squares,

zonele triunghiulare reziduale la întâlnirea texturilor urbane orientate diferit, insulele care conțin clădiri educaționale etc. La exercițiul al doilea, propunerile au urmărit ceea ce Thomas Schumacher numea „substituție progresivă” în relaționarea elementelor propuse direct la elemente adiacente existente, dar nu prin mimetism, ci prin interpretarea vizuală bazată pe principiile includerii: (1) clădirea este pasivă și afirmativă; (2) clădirea este figură și fundal; (3) clădirea este introvertită și extrovertită; (4) clădirea este idealizată și deformată pe amplasament (Schumacher 1971, 305).

triangular residual areas as a result of differently oriented urban textures, urban islands containing educational buildings, etc. In the second exercise, the proposals followed what Thomas Schumacher called „progressive substitution” in relating directly new elements to existing adjacent elements, not through mimicry, but through visual interpretation based on the principles of inclusion: (1) the building is passive and affirmative; (2) the building is figure and ground; (3) the building is introverted and extroverted; (4) the building is idealized and deformed on its site (Schumacher 1971, 305).

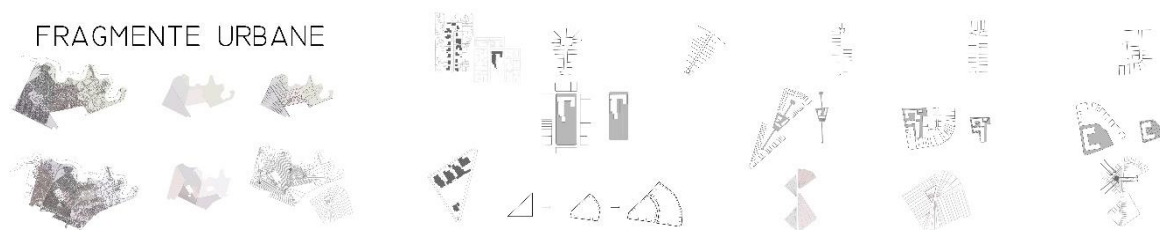

Fig. 2. Fragmente urbane - sinteză exercițiul 2: stud. arh. Elena Badan, stud. arh. Oana Stăncioiu./
Urban fragments - summary of exercise 2: stud. arch. Elena Badan, stud. arch. Oana Stăncioiu.

Stratul temporalității

Conceptul de palimpsest presupune înțelegerea temporală a orașului, stratificarea intervențiilor în cadrul lui de-a lungul timpului, prin operațiuni succesive de ștergere, scriere și rescriere. El amplifică atât sensul simbolic al suprapunerii semnificațiilor și memoriei, dar și cel al intervențiilor diferite și implicit a trecuturilor suprapuse. O astfel

Temporality layer

The concept of palimpsest implies a temporal understanding of the city, stratification of the interventions within it in time, through successive operations of deletion, writing and rewriting. It amplifies both the symbolic aspect of overlapping meanings and memory, but also of the different interventions and implicitly of the superimposed

de interpretare dezvăluie „arhiva sitului”, potențialul trecutului ca resursă pentru evoluția viitoare a unui amplasament. La atelier, ne-am reamintit de modul în care conceptul de palimpsest a articulat coerent demersul proiectului câștigător la concursul București 2000, coordonat de Meinhard von Gerkan în 1996, unde structura istorică a Bucureștiului, demolată prin operațiunea totalitară din anii '80, era readusă la lumină în noua intervenție reparatorie ca o „urme” în țesutul urban, mai ales prin exemplul „străzilor de locuit” și pasajelor pietonale din interiorul blocurilor urbane.

Am adăugat în discuție o contribuție recentă la subiectul dezvoltării în timp a orașului: Paul Lukez, *Suburban Transformations* (2007). Pe baza acestei excelente sinteze teoretice, am departajat criteriile care definesc *inscriptionarea* amplasamentului (parcelare, umplere, adăugare, absorbire, înglobare, învelire, suprapunere, parazitare, deformare) față de cele care precizează *ștergerea* acestuia (completă, parțială, prin gravare, extirpare, degradare sau excavare). Apoi am scos în evidență *tipologiile hibride* pe care Lukez le clasifică în studiul său, specifice operațiunilor de suprapunere a construcțiilor în timp: coaserea legăturilor dintre locuri / zone: eliminarea barierelor pietonale; redistribuția maselor construite prin relații de reciprocitate; intensificarea activității fără creșterea densității (funcțiunile care produc animație în zona adiacentă); extinderea clădirilor existente; folosirea spațiilor în regim de *time-sharing* (școală în timpul zilei, recreere și instruire seara); restabilirea prezenței peisagistice (caracterul zonelor pietonale întărit de spațiile verzi); redefinirea spațiului public; reconstruirea peisajului degradat; noi tipologii peisagistice hibride incorporate în țesutul construit

past. Such an interpretation reveals the “place archive”, the potential of the past as a resource for the future evolution of a place. At our workshop, we remembered how the winning project at Bucharest 2000 competition, coordinated by Meinhard von Gerkan in 1996, coherently articulated the concept of palimpsest, where the historical structure of Bucharest, demolished by the totalitarian operation from the 1980s, was brought to light in the new repair intervention as a “trace” in the urban fabric, especially through the example of “living streets” and pedestrian crossings within urban blocks.

We added to this discussion a recent contribution to the topic of city development over time: Paul Lukez, *Suburban Transformations* (2007). Based on this eloquent theoretical synthesis, we separated criteria that define *inscription* of the site (parceling, infill, addition, absorption, enveloping, wrapping, overlay, parasitic, morphing) from those which specify its *deletion* (complete or partial eradication, etching, excision, entropy or excavation) (ibid. 26-32). Then I highlighted *hybrid typologies* that Lukez classifies in his study, specific to the operations of overlapping constructions over time: sewing connections between places / areas; removing pedestrian barriers; redistribution of masses built through reciprocity relationships; intensifying activity without increasing density (functions that produce animation in adjacent area); expanding existing buildings; use of time-sharing spaces (school during the day, recreation and training in evening); restoring landscape presence (pedestrian areas character reinforced by the green spaces); redefining public space; reconstruction of the degraded landscape; new hybrid landscape typologies incorporated into the existing built tissue;

existent; remedierea țesutului cu elemente artificiale și naturale etc.

Aplicând acest nivel de interpretare pentru cartierul Bucureștii Noi, am descoperit forța structurantă a parcelărilor inițiale. Țesutul construit s-a dezvoltat liber și rarefiat pe aceste parcelări, la intersecția dintre rural și urban, specifică începutului de secol XX și marginilor urbane ale Bucureștilor. Ea a fost modificată parțial prin operațiunea de sistematizare socialist-realistă din anii '50 (ansamblul „Înfrățirea între popoare”), de intervențiile socialiste după 1970 (blocuri cu apartamente și complexuri comerciale) și în final de operațiunile neo-vernaculare, haotice și uneori ilegale ale perioadei de tranziție, după 1990. Evidențierea acestor transformări s-a realizat prin tehnica *poché* în planuri, prin axonometrii de detaliu, planuri schematice de încadrare și secțiuni punctuale, după caz (Fig. 3).

urban tissue repair with artificial and natural elements etc (ibid. 93-103).

Applying this level of interpretation to Bucureștii Noi neighborhood, we discovered the structuring force of the initial urban plots. Specific to the beginning of the 20th century and the urban margins of Bucharest, the built tissue developed freely and rarely on these parcels, at the intersection between rural and urban. It was partially modified by the socialist-realist systematization operation of the 1950s (“Înfrățirea între popoare” building complex), by the socialist-modernist interventions after 1970 (apartment blocks and commercial buildings) and finally by the neo-vernacular, chaotic and sometimes illegal operations of the transition period, after 1990. Using the *poché* technique, we highlighted these transformations in drawing plans, detailed axonometrics, and local sections, as the case may be (Fig. 3).

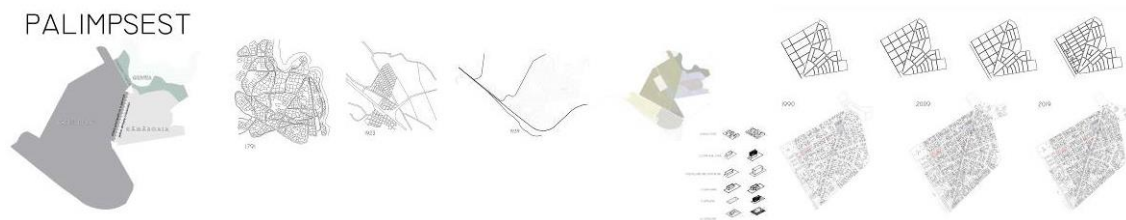

Fig. 3. Palimpsest - sinteză exercițiul 2: stud. arh. Ana Maria Barbu, stud. arh. Amalia Bălescu, stud. arh. Evelina Ghișe, stud. arh. Maria Ispas, stud. arh. Octavia Radu./

Palimpsest - summary of exercise 2: stud. arch. Ana Maria Barbu, stud. arch. Amalia Bălescu, stud. arch. Evelina Ghișe, stud. arch. Maria Ispas, stud. arch. Octavia Radu.

Stratul semnificației

Capitolul dedicat semnificației implică două elemente majore în teoria de arhitectură după 1965, influențate de psihologia percepției și fenomenologie: (1) locuirea ca trăire semnificativă; receptarea ei de către locuitori; rolul percepției ca proces psihic în această capturare fragmentară și secvențială a orașului, bazată pe memoria experiențelor trecute; (2) interpretarea filosofică a semnificațiilor existențiale. Locuirea are un sens calitativ ca *manifestare a unui loc* prin percepția caracteristicilor sale concrete, dar și ca *apartenență la un loc* anume. Opera teoretică a lui Christian Norberg-Schulz reprezintă referința fundamentală la acest nivel pentru atelierul nostru (Norberg-Schulz 1965, 1971, 1979). Am diferențiat problematica semnificației în două niveluri subordonate: *identitatea locului* și *însușirea locului*. Această distincție nu este întâmplătoare, deoarece tranșează un aspect dificil în însăși teoria lui Norberg-Schulz, care combină trei surse majore de inspirație: psihologia percepției (Jean Piaget), urbanism (Kevin Lynch) și fenomenologia spațiului existențial (Martin Heidegger). Identitatea locului se subdivide la rândul ei în alte două aspecte extrem de importante: *structura locului* și *caracterul locului*.

Structura locului este descrisă explicit la Norberg-Schulz în termenii lui Kevin Lynch: (1) parcurs / mișcare / direcționare; (2) margini / limite; (3) câmpuri urbane / domenii; (4) centre / noduri; (5) repere / monumente. În planșele noastre analitice, interpretarea parcursurilor pietonale a evidențiat în planuri axele față de care observatorul se

Layer of meaning

The chapter dedicated to meaning involves two major elements in the theory of architecture after 1965, influenced by the psychology of perception and phenomenology: (1) dwelling as meaningful living in a specific place; its reception by the inhabitants; the role of perception as a psychological process in this fragmented and sequential understanding of the city, based on the memory of past experiences; (2) the philosophical interpretation of existential meanings. Dwelling has a qualitative meaning as a *manifestation of a place* through the perception of its concrete characteristics, but also as *belonging to a particular place*. Christian Norberg-Schulz's theoretical work represented the fundamental reference at this level for our workshop (Norberg-Schulz 1965, 1971, 1979). We differentiated the problem of meaning in two subordinate levels: *place identity* and *place appropriation*. This distinction is not accidental, because it exposes a difficult aspect in Norberg-Schulz's theory, which combines three major sources of inspiration: the psychology of perception (Jean Piaget), urbanism (Kevin Lynch) and phenomenology of existential space (Martin Heidegger). Place identity is further subdivided into two other very important aspects: *place structure* and *place character*.

Place structure is explicitly described by Christian Norberg-Schulz in Kevin Lynch's terms: (1) path / movement / direction; (2) margins / limits; (3) urban fields / domains; (4) centers / nodes; (5) landmarks / monuments. In our analytical plans, the interpretation of pedestrian routes highlighted in our plans axes to which the observer moves,

deplasează, continuitatea și direcționalitatea traseelor, variația concentrării sau a preponderenței activităților în raport cu traseele, punctele terminale, continuitatea și / sau fragmentarea. Limitele spațiale au fost investigate la nivelul elementelor liniare, referințelor laterale, structurilor simultan separatoare și unificante, cu calități direcționale. Câmpul urban ca domeniu / cartier a presupus identificarea zonelor orașului pe baza unei continuități tematice, prin delimitare și prin raporturile introvertire / extrovertire. Nodurile sau punctele de intensitate urbană ne-au apărut ca locuri strategice ale orașului, ca focare către care și din care observatorul se mișcă, articulând parcursurile cotidiene. Reperele față de care observatorul rămâne în afară au fost înțelese ca elemente punctuale ce conferă identitate locului, remarcându-se prin singularitate și claritatea relației figură-fundal.

La nivelul structurii locului, am adăugat și problematica foarte importantă a diferențierii spațiului de la privat la public prin metoda *poché* în planuri: (1) negru - spații invizibile și inaccesibile; (2) gri închis - spații vizibile, dar inaccesibile; (3) gri deschis - spații vizibile și accesibile cu restricții; (4) alb - spații vizibile și accesibile nerestricționat. Desigur, această interpretare a transparenței spațiale prin gradarea diferită între public și privat, pe criteriul folosirii și vizibilității spațiului, a fost adaptată de la caz la caz, în funcție de scara planurilor și gradul de detaliere. Ne-am sprijinit pe contribuția teoretică esențială asupra acestui subiect, specifică școlii olandeze postbelice: Herman Hertzberger, *Lesson for Students in Architecture* (2009 [1991]). Zonele reprezentate cu gri, semiprivat sau semipublice, includ și foaierele urbane, acele spații comune, parțial închise, cu sau

continuitate și direcționalitate a traseelor, variație a concentrației sau a preponderanței activităților în raport cu traseele, punctele terminale, continuitatea și / sau fragmentarea. The spatial limits were investigated at the level of linear elements, lateral references, simultaneously separating and unifying structures with directional qualities. The urban field as a domain / neighborhood implied the identification of the city areas based on a thematic continuity, through delimitations and introvert / extrovert relationships. The nodes or points of urban intensity appeared to us as strategic places of the city, as foci to which and from which the observer moves, articulating the daily routes. The landmarks to which the observer remains outside, were understood as punctual elements that confer identity to the place, remarkable through the uniqueness and clarity of the figure-ground relationship.

When interpreting place structure, we also added the very important problem of differentiating the space from private to public by the *poché* method in plans: (1) black - invisible and inaccessible spaces; (2) dark gray - visible but inaccessible spaces; (3) light gray - visible and accessible spaces with restrictions; (4) white - visible and unrestricted accessible spaces. Of course, this spatial transparency interpretation with different degrees between public and private, based on space use and visibility criteria, has been adapted from case to case, depending on the scale of our plans and detailing degree. We relied on the essential theoretical contribution on this subject, specific to the Dutch post-war school: Herman Hertzberger, *Lesson for Students in Architecture* (2009 [1991]). Areas represented in gray, semi-private or semi-public, include urban foyers, those common spaces, partially enclosed, with or without

fără acoperiș, uneori cu portice sau stâlpi, adosate unei zone animate pietonal. Am avut în vedere atât spațiile intens formalizate prin compoziție (ansamblul „Înfrățirea între popoare”, Parcul Bazilescu, scuarurile amenajate dintre blocuri, benzinăriile etc), cât și cele informale, improvizate sau cu o compoziție laxă (piețele agro-alimentare, restaurantele, chioșcurile comerciale cu terase, amenajarea Grădinescu de lângă magazinul Kaufland etc.).

Concluziile acestui nivel de interpretare structurală vizau, în termenii teoriei lui Lynch, *lizibilitatea* spațiului (ușurința cu care pot fi recunoscute și organizate mental diferite părți ale orașului într-un sistem coerent) și *figurabilitatea* acestuia (conformarea distinctă, recunoscutibilă, vizibilă și inteligibilă). Reprezentările noastre au implicat planuri schematice sau mai detaliate, la diferite scări în funcție de criteriul urmărit, urmărind cu precădere *schemele mentale* produse în urma interpretării experienței spațiale de către studenți, prin procesele specifice de percepție vizuală (Fig. 4).

roof, sometimes with porches or pillars, attached to a pedestrian animated area. We took into consideration both the spaces intensely formalized by composition (“Înfrățirea între popoare” building complex, Bazilescu Park, squares arranged between blocks, gas stations, etc.), as well as the informal ones, improvised or with a loose composition (agri-food markets, restaurants, kiosks, shops with terraces, “Grădinescu” garden near Kaufland supermarket, etc.).

In terms of Lynch's theory, the conclusions of this structural interpretation level concerned space *legibility* (the ease with which different parts of the city can be recognized and organized in a coherent system) and space *figurability* (distinct, recognizable, visible and intelligible conformation in the built environment). Our representations involved schematic or more detailed plans, at different scales depending on specific criteria, mainly following the *mental schemes* produced after a personal interpretation of the spatial experience by the students, through visual perception specific processes (Fig. 4).

STRUCTURA LOCULUI

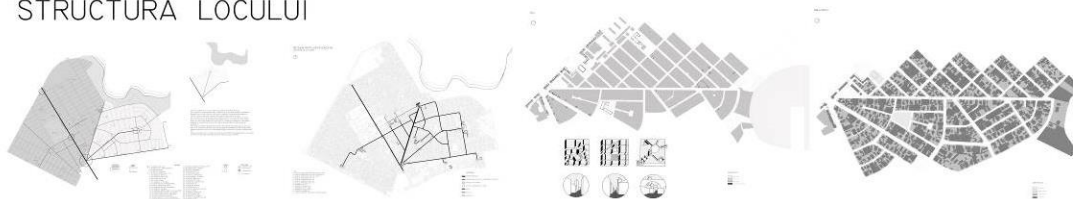

Fig. 4. Structura locului - sinteză exercițiul 2: stud. arh. Alexandra Mocanu, stud. arh. Diana Enescu, stud. arh. Oana Moraru, stud. arh. Iris Neacșu./

Place structure - summary of exercise 2: stud. arch. Alexandra Mocanu, stud. arch. Diana Enescu, stud. arch. Oana Moraru, stud. arch. Iris Neacșu.

Nivelul identității locului a fost completat, urmărind firul teoretic argumentat de Norberg-Schulz (1979), de palierul complementar dedicat caracterului locului (spirit sau *genius loci*) înțeles ca dimensiune specifică a expresiei vizuale a arhitecturii, pornind de la amplasamentul ei și de la modul în care se concretizează construirea.

Aprofundând fenomenologia arhitecturii cu ajutorul noțiunilor teoretice furnizate de teoreticianul scandinav, obiectivul esențial a urmărit descrierea atmosferei și materialității locului prin modalități grafice sugestive. În ceea ce privește interpretarea atmosferei locului, s-au evidențiat relațiile de opacitate / transparentă la fațade, detaliindu-se tranzițiile public / privat prin desene foarte elaborate de detaliu (planuri, secțiuni, axonometrii), prin evidențierea tipurilor de structură la clădiri (masivă sau scheletală), a detaliilor specifice ce contribuie esențial la expresivitate, încheind cu aspectele legate de materialitate (articulațiile suprafețelor verticale și orizontale, materiale folosite, vegetația, modul de construire, punerea în operă). Echipele au avut în vedere orice mijloc grafic capabil să evidențieze bogăția experienței locului prin toate simțurile, în mod concret (Fig. 5).

Following Norberg-Schulz's theoretical line (1979), the place identity aspect was completed with a complementary level dedicated to the place character (spirit or *genius loci*) understood as a specific dimension of the visual expression in architecture starting from its location and from the way in which construction is materialized.

By in-depth study of the phenomenology in architecture and with a theoretical help provided by the Scandinavian theoretician, the essential objective was to describe the place atmosphere and materiality through suggestive graphical modalities. Regarding place atmosphere interpretation, we highlighted relations of opacity / transparency at facades, public / private transitions in detail through very elaborate drawings of details (plans, sections, axonometrics), building structure types (massive or skeletal), specific details that essentially contribute to expressivity, ending with aspects related to materiality (joints at vertical and horizontal surfaces, materials used, vegetation, ways of construction, making of building). The teams considered any graphical means capable of highlighting the richness of place experience through all our senses, in a concrete way (Fig. 5).

CARACTERUL LOCULUI

Fig. 5. Caracterul locului - detaliu la exercițiul 2: stud. arh. Elena Bădan, stud. arh. Oana Stăncioiu, stud. arh. Roxana Vasile, stud. arh. Monica Miclea, stud. arh. Melis Musa, stud. arh. Miruna Luță./
Place character - exercise 2, detail: stud. arch. Elena Bădan, stud. arch. Oana Stăncioiu, stud. arch. Roxana Vasile, stud. arch. Monica Miclea, stud. arch. Melis Musa, stud. arch. Miruna Luță.

Stratul semnificației își găsește o concluzie prin subcapitolul atribuit *însușirii locului / recunoașterii spațiului existențial*. Însușirea locului presupune legătura conceptuală între aspectele structurale ale unui amplasament (configurația sitului) și modul în care organizarea socială se articulează la spațiu prin utilizare și activități cotidiene. Obiectivul s-a conturat aici în identificarea acelor trăsături fenomenologice ale locului prin filtrul psihologiei percepției și reprezentarea în manieră *poché*, astfel încât să exprime clar noțiunea de *topologie*. Următoarele tipuri de relații spațiale între clădiri au constituit baza studiului dedicat spațiului existențial (Norberg-Schulz 1971): (1) proximitate; (2) închidere; (3) separație - întrepătrundere; (4) continuitate; (5) similaritate. Pe lângă evidențierea de tip figură-fundal în plan s-au adăugat secțiuni și axonometrii mai elaborate pentru a descrie sugestiv modul în care spațiile sunt folosite de locuitori, înțelegând distinct aspectele practice și cele social-culturale.

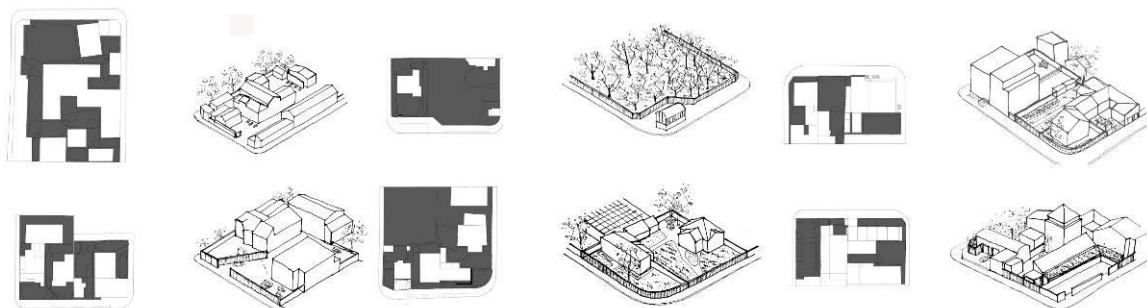
În concluzia referitoare la interpretarea însușirii locului, ne-am distanțat de tipurile de analiză funcțională, reduse la „colorarea planurilor”; interesul nostru s-a canalizat pe explorarea directă a amplasamentului și modurilor de folosire a spațiului urban, formale sau informale, permanente sau temporare (Fig. 6). Am insistat asupra capturării bogăției locului la nivelul vieții cotidiene, a activităților sociale specifice comunității din cartierul Bucureștii Noi. Reprezentările relevă ceea ce este trecut cu vederea în analizele la scară mare din urbanism: aspectele minore de viață, ocuparea și folosirea curților de case individuale, colmatarea spațiului urban cu intervenții informale sau ilegale care au descătușat un potențial nebănuț de

The layer of meaning finds its conclusion in the subchapter attributed to *place appropriation / existential space recognition*. Place appropriation implies a conceptual connection between the structural aspects of a site (its configuration) and the way in which social organization is articulated in space through daily use and activities. Identifying those phenomenological features of the place through the psychology of perception filter and *poché* representation was our objective in order to clearly express the notion of *topology*. The following types of spatial relationships between buildings formed the study basis dedicated to existential space (Norberg-Schulz 1971): (1) proximity; (2) closure; (3) separation - interlocking; (4) continuity; (5) similarity. This figure-ground highlighting modality in plan is added to the more elaborated representations in section or axonometry that suggestively indicated how the spaces are used by the inhabitants, distinctly understanding the practical and social-cultural aspects.

In the conclusion regarding the interpretation of place appropriation, we have distanced ourselves from that types of functional analysis, reduced to “coloring the plans”; our interest was focused on direct exploration of the site and on ways of using urban space, be they formal or informal, permanent or temporary (Fig. 6). We insisted on capturing the richness of the site at daily life level, discovering social activities specific to that community from Bucureștii Noi neighborhood. The representations revealed what is usually overlooked in the large-scale urban analyzes: that minor aspects of life, occupation and use of the courtyards at individual houses, and clogging of urban space with informal or illegal interventions that have unleashed an

adaptare a locuitorilor cartierului la dificultățile economice ale tranziției după 1990.

unexpected potential for adapting the inhabitants of the neighborhood to the economic difficulties of the transition after 1990.

ÎNSUȘIREA LOCULUI

Fig. 6. Însușirea locului, recunoașterea spațiului existențial - sinteză la exercițiile 1 și 2: stud. arh. Evelina Ghișe, stud. arh. Ispas Maria, stud. arh. Katerina Dhrami, stud. arh. Daniela Sarghie./

Place appropriation, existential space recognition - summary of exercises 1 and 2 : stud. arch. Evelina Ghișe, stud. arch. Ispas Maria, stud. arch. Katerina Dhrami, stud. arch. Daniela Sarghie.

Concluzii: tactica *poché* ca liant teoretic între straturile interpretării

În ceea ce privește rezultatele cercetării, în urma exercițiilor realizate la atelier, putem remarca dificultatea la care ne-am expus prin teoretizarea intensă, cu subniveluri și zone de suprapunere

Conclusions: *poché* tactics as a theoretical link between the layers of interpretation

Regarding the results of this research, after the exercises carried out in the studio, I can note the difficulty we have exposed through intense theorizing, with sub-levels and areas of obvious

evidente. Stratul interpretării fragmentului urban are puncte comune cu stratul semnificației la subcategoria structurii locului - câmpul urban. Stratul interpretării temporalității se întărește prin relația cu stratul interpretării tipologice, identificând de fapt transformarea unor tipologii în timp sau suprapunerea succesivă a tipologiilor arhitecturale și urbane. Topologia din stratul semnificației conlucrează logic cu caracterul locului, la fel cum subcategoriile identității și însușirii trebuie privite unitar în experiența concretă urbană, chiar dacă ele sunt separate analitic din rațiuni pedagogice. Ordinea straturilor (tipologie, fragmente urbane, temporalitate și semnificație) nu este rigidă; nu există o determinare într-un sens anume, ceea ce facilitează abordarea pe echipe a straturilor și comunicarea rezultatelor în sesiuni comune, cu toate echipele reunite în atelier.

Pentru a atenua dificultatea multistratificării și interrelaționărilor teoretice, am introdus un liant operativ și de reprezentare capabil să intervină în orice strat pentru a asigura coerența: tactica *poché*. Deloc nouă în istoria arhitecturii, aceasta este deschisă reinterpretării. Aici am făcut o distincție fundamentală între *poché*-ul arhitectural (Robert Venturi) și *poché*-ul urban (Colin Rowe și Fred Koetter). *Poché*-ul arhitectural ca tehnică premodernă de reprezentare grafică a planurilor și secțiunilor separa spațiile principale față de ariile servante, acoperindu-le pe acestea din urmă cu negru sau gri, împreună cu grosimile zidurilor. Readucerea acestei tactici în centrul atenției de către Robert Venturi a fost esențială pentru critica postbelică a arhitecturii moderniste după 1965. Teoreticianul american diferențiază noțiunea de *poché închis*, definită ca spațiul rezidual inaccesibil

overlap. Urban fragment interpretation layer has common points with the layer of meaning in the subcategory of place structure - urban field. Temporality interpretation layer is strengthened by the relation with the typological interpretation layer, identifying in fact the transformation of some typologies in time or the successive overlap of architectural and urban typologies. Topology in the layer of meaning logically cooperates with place character chapter, just as place identity and appropriation subcategories must be considered unitary in the concrete urban experience, even if they are analytically separated for pedagogical reasons. The layers order (typology, urban fragments, temporality and meaning) is not rigid; there is no determination in a particular sense, which facilitates team approach of the layers and communication of the results in joint sessions, with all the teams gathered in the workshop.

To alleviate the difficulty of multilayering and theoretical interrelationships, we introduced an operative and representational binder capable of intervening in any layer to ensure consistency: *poché* tactics. Not at all new in the history of architecture, it is open to reinterpretation. Here we made a fundamental distinction between *architectural poché* (Robert Venturi) and *urban poché* (Colin Rowe and Fred Koetter). Architectural *poché* as a pre-modern technique of graphical representation of plans and sections separated the main spaces from the serving areas, covering the latter with black or gray shade, along with the wall thickness. The re-enactment of this tactic by Robert Venturi was essential for the post-war critique of modernist architecture after 1965. The American theoretician differentiates the notion of *closed poché*, defined as the inaccessible residual space

(prin care forma interioară și cea exterioară nu mai prezintă o corespondență), față de noțiunea de *poché deschis*, exprimată prin spațiile de tranziție, complexe și mai ambigue, folosite mijloc de adaptare și de negociere între forma exterioară și cea interioară din rațiuni contextuale. Acest din urmă aspect se reflectă în configurația contextuală a fațadelor care pot sau nu să răspundă „forțelor vizuale” ale exteriorului.

Poché-ul urban este teoretizat de Colin Rowe și Fred Kotter prin două modele spațiale complementare: (1) orașul preindustrial care echilibrează plinurile și golurile în câmpul urban la nivelul analizei figură-fundal și (2) orașul modernist al golului, considerat un eșec din perspectiva principiilor gestaltiste bazate pe relațiile spațiale de proximitate, închidere și identitate vizuală. Soluția reparatorie postbelică se articula în jurul principiului contextualist al *includerii*: intervenția arhitecturală deopotrivă pasivă (discretă vizual) și afirmativă (ca declarație de intenție), figură și fundal (în psihologia gestaltistă), introvertită și extrovertită, idealizată și deformată (prin adaptarea unui partiu ideal la amplasament și mediu).

Observațiile formulate de Robert Venturi și Colin Rowe au constituit criteriile esențiale de evaluare contextualistă a intervențiilor la cel de-al doilea exercițiu în cadrul atelierului nostru. Cele mai bune proiecte au avut ca punct comun interesul pentru camera urbană ca spațiu precis definit geometric și miez ordonator (curte închisă, semideschisă sau hol interior), de la care se diferențiau celelalte spații (curți subordonate, săli principale, spații auxiliare), perimetrul clădirii deformându-se în relație cu vecinătățile și generând o succesiune de locuri

(through which the inner and outer forms no longer correspond), from that one of *open poché*, expressed by complex and more ambiguous transitional spaces, used as means of adaptation and negotiation between the outer and inner forms for contextual reasons. This latter aspect is reflected in the contextual configuration of the facades that may or may not respond to the exterior “visual forces”.

The urban *poché* is theorized by Colin Rowe and Fred Kotter through two complementary spatial models: (1) the pre-industrial city that balances built tissue and voids inside the urban field, at the level of figure-ground analysis, and (2) the modernist city of void, considered a failure from the perspective of *Gestalt* principles based on spatial relations of proximity, closure and visual identity. The post-war reparative solution was articulated around the contextualist principle of *inclusion*: architectural intervention should always be both passive (discrete visually) and affirmative (as a statement of intent), figure and ground (in *Gestalt* psychology), introverted and extroverted, idealized and deformed (by adapting an ideal layout at the location and environment).

Robert Venturi and Colin Rowe's observations were the essential criteria for contextual evaluation of our interventions at the second exercise in our workshop. The best projects had as common point the interest the urban room understood as a geometrically defined space and as an orderly core (closed courtyard, semi-opened space or interior hall) from which the other spaces (subordinate courts, the main rooms, auxiliary spaces) were differentiated, while the building perimeter deforming in relation to the neighborhoods and

semnificative spre stradă. Deformarea perimetrului era argumentată prin concluziile interpretării multistratificate, libertatea de compoziție având drept principiu limitativ ideea de clădire ca fragment urban, cu spații de tranziție semipublice și semiprivat diversificate, capabile să relaționeze tipologic și topologic elementele noi cu cele existente.

Concluziile propriu-zise extind aceste rezultate la un nivel mai general, cu un impact care transcende exercițiile de atelier. Pe de o parte, vizează ideea generală unui modernism reflexiv bazat pe o intelectualizare a practicii arhitecturale în linia „gândirii slabe” și pe o valorizare fundamentală a locului - aspecte dezvoltate pe larg într-un articol anterior (Caciuc, 2019). Pe de altă parte, la un nivel mai concret, modelul profesional pe care ne-am străduit să-l urmărim la atelier este „recesiv” în exprimarea contextualistă: clădirea care nu caută originalitatea tipologică ca scop în sine, care fuzionează în țesutul urban adiacent prin tehnica *poché*, care celebrează deopotrivă elementele specifice, continuitatea socială și urbană, memoria colectivă, condițiile empirice și o voință ideală. Pentru mine, acest model exprimă *rezistența culturală* față de ideologia tehnofuncționalistă bazată pe determinism și reduktivism. Ne-am dorit în final ca această referință la modelul „recesiv”, alături de redescoperirea tehnicii *poché*, să extindă mesajul nostru pedagogic în orizontul mai larg al căutării unei modernități critice cu o raționalitate slăbită, capabilă de *devenire* privind înapoi în istorie, rememorând, refolosind și recuperând temele și motivele fundamentale ale continuității structurale a orașului.

generating a succession of meaningful places towards the street. This perimeter deformation was legitimated by the conclusions of the multilayered interpretation, the freedom of composition having as a limiting principle the idea of building as urban fragment, with diversified semi-public and semi-private transitional spaces, typologically and topologically capable of relating the new elements to the existing ones.

The conclusions themselves extend these results to a more general level, with an impact that goes beyond the studio exercises. On the one hand, it aims at the general idea of a reflexive modernism based on an intellectualization of architectural practice in the line of “weak thought” and on a fundamental valorization of the place - aspects developed extensively in a previous article (Caciuc, 2019). On the other hand, at a more concrete level, the professional model we strive to follow in the workshop is “recessive” in contextual terms: it concerns the building that does not seek typological originality as an end in itself, which fuses into the adjacent urban fabric through the *poché* technique, which celebrates specific elements as well, social and urban continuity, collective memory, empirical conditions and an ideal will. For me, this model expresses the *cultural resistance* to the technofunctionalist ideology based on determinism and reductivism. We finally wanted this reference to the “recessive” model, together with the rediscovery of the *poché* technique, to extend our pedagogical message toward a wider horizon of the search for a critical modernity inspired by a weak rationality, capable of *becoming* after looking back in history, recalling, reusing and recovering the themes and motifs for a structural continuity of the city.

Referințe/ References

- Argan G. C. (1963). On the Typology of Architecture. In K.Nesbitt (Ed.), (1996), *Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory 1965–1995* (pp.242-246). New York: Princeton Architectural Press.
- Caciuc C. (2019). Reflexive Modernism and Weak Thought. In the journal of *studies in History and Theories of Architecture* (sITA) vol. 7 - *Seasoned Modernism. Prudent Perspectives on an Unwary Past* (pp.39-54). Bucharest: Ion Mincu University Press.
- Hertzberger H. (2009 [1991]), *Lesson for Students in Architecture*. Rotterdam: 010 Publishers.
- Krier R. (1975). *Urban Space*. London: Academy Editions.
- Krier R. (1979). Typological and Morphological Elements of the Concept of Urban Space. In T. Avermaete, K. Havik, H. Teerds (Eds.), (2009), *Architectural Positions. Architecture, Modernity and the Public Sphere* (pp. 299-306). Amsterdam: SUN Publishers.
- Krier R. (1988). *Architectural Composition*. London: Academy Editions.
- Lukez P. (2007). *Suburban Transformations*. New York: Princeton Architectural Press.
- Moneo R. (1978). On Typology. *Oppositions* #13. Summer 1978 (pp. 22-43). The Institute for Architecture and Urban Studies: The MIT Press.
- Norberg-Schulz C. (1965). *Intentions in Architecture*. Cambridge Mass.: The MIT Press.
- Norberg-Schulz C. (1971). *Existence, Space and Architecture*. New York: Praeger.
- Norberg-Schulz C. (1979). *Genius Loci*. New York: Rizzoli.
- Otero-Pailos J. (2010). *Architecture's Historical Turn. Phenomenology and the Rise of the Postmodern*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Peterson S. (1979). Urban Design Tactics. Roma Interrota. *Architectural Design* 49 no. 3/4 (pp. 76-81).
- Rossi A. (1982 [1966]). *The Architecture of the City*. (J. Ockman, Trans.). Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Rowe C. - Koetter F. (2013 [1978]). *Orașul Colaj [Collage City]*. (M. Teodorescu, Trans.) Bucharest. Ion Mincu University Press.
- Schumacher T. L. (1971). Contextualism: Urban Ideals and Deformations. In K. Nesbitt (Ed.), (1996), *Theorizing a New Agenda for Architecture – An Anthology of Architectural Theory 1965-1995* (pp. 296-307). New York: Princeton Architectural Press.
- Venturi R. (1966). *Complexity and Contradiction in Architecture*. New York: The Museum of Modern Art.